

**आत्महत्याग्रस्त शेतकऱ्यांच्या विधवांना मदत
करण्याबाबत.....**

महाराष्ट्र शासन

महसूल व वन विभाग

शासन निर्णय क्रमांक :- एससीवाय- २०१९/ प्र.क्र.३४/म-७

मंत्रालय, मुंबई- ४०० ०३२.

दिनांक :- १८ जून, २०१९

प्रस्तावना :-

महाराष्ट्र राज्य महिला आयोगाने काही स्वयंसेवी संस्थांच्या सहकार्याने नागपूर व औरंगाबाद येथे आत्महत्याग्रस्त शेतकरी कुटुंबातील महिलांची सुरक्षितता या विषयावर दोन दिवसीय चर्चासत्र आयोजित करून आत्महत्याग्रस्त शेतकऱ्यांच्या पत्नींशी संवाद साधला व शेतीचा सातबारा स्वतःच्या नावावर नसल्याने उद्धवणाऱ्या अडचणी, संपत्तीत वाटा मिळवितांना कुटुंबातील अन्य नातेवाईकांकडून होणारा विरोध, मुलांचे शिक्षण, लग्न, आजारपण इत्यादीं करिता होणारी आर्थिक ओढाताण, स्वतःचा आणि कुटुंबाचा उदरनिर्वाहाचा प्रश्न, मुलीचा संसार तुटलाच तर, तिच्या पालनपोषणाचा प्रश्न, कर्ज परतफेडीचे संकट, समाजाचा नकारात्मक दृष्टीकोन, सरकार पातळीवर मदत मिळवितांना होणारा त्रास ह्या त्यांच्या अडचणी समजून घेतल्या. सदर महिलांना ज्या आव्हानांना सामोरे जावे लागते त्या समस्यांचा शासन पातळीवर गांभिर्याने विचार करून तसेच चर्चेदरम्यान करण्यात आलेल्या अभ्यासातून तसेच महिलांशी साधलेल्या संवादातून त्यांच्या समस्यांचे निराकरण करण्यासाठी राज्य महिला आयोगाने काही शिफारशी केल्या आहेत. सदर शिफारशींची अंमलबजावणी केल्यास आत्महत्याग्रस्त कुटुंबातील विधवांच्या समस्यांचे निराकरण होऊन त्यांना न्याय मिळवून देता येणे शक्य आहे.

उपरोक्त वस्तुस्थितीचा विचार करून राज्य महिला आयोगाने केलेल्या शिफारशींची अंमलबजावणी करण्यासाठी शासनाच्या विविध विभागांकडून कार्यवाही करण्यासाठी मान्यता देण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती.

शासन निर्णय :-

महिला व बाल विकास विभागाच्या अखत्यारितील महाराष्ट्र राज्य महिला आयोगाने केलेल्या शिफारशींची अंमलबजावणी विविध विभागांनी करण्यासाठी पुढीलप्रमाणे शासनाची मंजूरी देण्यात आली आहे.

२. आत्महत्याग्रस्त शेतकऱ्यांच्या विधवांना मदत करण्याच्या अनुषंगाने करावयाच्या उपाययोजनांच्या संदर्भात सक्षम प्राधिकाऱ्याकडून मान्यता, त्यांची प्रत्यक्ष अंमलबजावणी, त्यावरील संनियंत्रण, आवश्यक वित्तीय तरतुद, निधी उपलब्धता याबाबतची सर्व प्रशासकीय कार्यवाही संबंधित विभागांनी स्वतंत्रपणे करावी. संबंधित विविध विभागांनी राबवावयाच्या उपाययोजना खालीलप्रमाणे :-

महसूल व वन विभाग

- शेतीचा सातबारा आत्महत्याग्रस्त शेतकऱ्यांच्या विधवेच्या नावावर करणे.
- राजस्व अभियाना अंतर्गत चावडी वाचन कार्यक्रम तसेच विशेष वारसाहक्क नोंदणी शिबीर घेऊन या विधवा महिलांना जमिनीचा हक्क मिळवून देणे.
- शेतजमीन नावार होत नसल्याने विधवा महिलांना प्रधानमंत्री आवास योजनेत घर मिळणे अवघड होत असल्याने शेतजमीन अशा महिलांच्या त्वरीत नावावर करून देणे.

महिला व बाल विकास विभाग

- संपत्तीत वाटा मिळविताना आत्महत्याग्रस्त शेतकऱ्याच्या पत्नीस प्राधान्य देणे.
- मुलींचे लग्न जुळल्यास आर्थिक सहाय्य व सामुहीक विवाह पध्दत अवलंबने.
- सरकार पातळीवर मदत मिळविताना होणारा त्रास वाचविण्यासाठी आत्महत्याग्रस्त कुटुंबाला प्राधान्याने मदत करणे.
- महिलांच्या अधिकारांबाबत संबंधित विभागातील अधिकाऱ्यांना प्रशिक्षण द्यावे. त्यांना आत्महत्याग्रस्त शेतकरी विधवांच्या महिलांचे प्रश्न संवेदनशीलतेने हाताळणेबाबत अधिकाऱ्यांचे प्रबोधन करावे.
- जिल्हा पातळीवर या विधवा महिलांसाठी विशेष सहाय्य कक्ष स्थापन करून त्यामार्फत सरकारी योजनांची माहिती, कायदेशीर मार्गदर्शन आणि तिच्या अडचणींचा निपटारा करण्याबाबत विचार करावा.

शालेय शिक्षण विभाग

- आत्महत्याग्रस्त कुटुंबातील मुलांचे शिक्षण, त्यांच्या फी संबंधी अडचणी सोडविण्यासाठी विशेष धोरणाची आखणी व अंमलबजावणी करण्यात यावी.

सार्वजनिक आरोग्य विभाग

- आजारपण इत्यादीं करीता होणारी आर्थिक ओढाताण दूर करण्यासाठी उपाययोजना.
- आरोग्याच्या सोयी उपलब्ध व्हाव्यात यासाठी हेल्थ कार्ड द्यावे.

रोजगार व स्वयंरोजगार विभाग / महिला व बाल विकास विभाग

- आत्महत्याग्रस्त शेतकऱ्याच्या मुलीचा संसार तुटलाच तर, तिच्या पालनपोषणाचा प्रश्न महिला बचत गट, रोजगार व स्वयंरोजगार वा अन्य शासकीय योजनेच्या आधारे सोडविण्यास सहाय्य करणे.

कृषी विभाग

- काही राज्यांच्या धर्तीवर “किसान मित्र हेलपलाईन” सुरु करता येणे शक्य आहे का? याचा अभ्यास करून आत्महत्याग्रस्त कुटुंबाचा प्राधान्याने विचार व्हावा.

ग्राम विकास विभाग

- घरकुल योजनांमध्ये आत्महत्याग्रस्त शेतकरी कुटुंबातील विधवांना प्राधान्यक्रम द्यावा.

रोजगार हमी योजना विभाग

- आत्महत्याग्रस्त जिल्ह्यात “मनरेगा” योजना प्राधान्याने राबवावी.
- आत्महत्याग्रस्त शेतकऱ्यांच्या कुटुंबाचा रोहयोच्या कामामध्ये प्राधान्याने विचार करावा.

अन्न, नागरी पुरवठा व ग्राहक संरक्षण विभाग

- अन्नसुरक्षा योजनेचा लाभ प्राधान्याने मिळावा.

३. सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संकेतांक २०१९०६१८१५०३३३२११९ असा आहे. हा आदेश डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांचे आदेशानुसार व नावाने.

(वि.मा.नांदेकर)

कार्यासन अधिकारी, महाराष्ट्र शासन

प्रति,

१. मा.मुख्यमंत्र्यांचे अपर मुख्य सचिव, मंत्रालय, मुंबई,
२. मा.मुख्य सचिव, महाराष्ट्र राज्य, मंत्रालय, मुंबई,
३. मा.अपर मुख्य सचिव, (वित्त), मंत्रालय, मुंबई,
४. मा.अपर मुख्य सचिव, (सामान्य प्रशासन), मंत्रालय, मुंबई,
५. मा.प्रधान सचिव, (शालेय शिक्षण), मंत्रालय, मुंबई,
६. मा.प्रधान सचिव, (उच्च व तंत्रशिक्षण), मंत्रालय, मुंबई,
७. मा.प्रधान सचिव, (अन्न, नागरी व ग्राहक संरक्षण), मंत्रालय, मुंबई,
८. मा.प्रधान सचिव, (सार्वजनिक आरोग्य), मंत्रालय, मुंबई,
९. मा.आयुक्त (कृषी), महाराष्ट्र राज्य, पुणे,
- १०.सर्व जिल्हाधिकारी,
- ११.महालेखापाल, (लेखा व अनुज्ञेयता) १/२ महाराष्ट्र राज्य, मुंबई/नागपूर,
- १२.महालेखापाल, (लेखा परीक्षा) १/२ महाराष्ट्र राज्य, मुंबई/नागपूर,
- १३.अधिदान व लेखा, मुंबई,
- १४.सर्व मंत्रालयीन विभाग,
- १५.मा.मंत्री (मदत व पुनर्वसन) यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई,
- १६.मा.राज्यमंत्री (मदत व पुनर्वसन) यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई,
- १७.निवडनस्ती म-७ कार्यासन, मंत्रालय, मुंबई.